

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Δημοσίου Δικαίου
Μάθημα «Συνταγματικό Δίκαιο», 2003-2004
Διδάσκων: Καθηγητής κ. Ανδρέας Δημητρόπουλος

PAPER 3

Σχολιασμός της απόφασης της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου 40/1998 κατά το μέρος που αναφέρεται στην ανθρώπινη αξία

Επιμέλεια: Μαρία Πάνου

Διάγραμμα της εργασίας

Εισαγωγή

I)Α. Η σημασία της σχολιαζόμενης απόφασης
B. Ιστορικό – νομικό ερώτημα

II) Γενική ανάλυση της ανθρώπινης αξίας

A. Ορολογικά: ανθρώπινη αξία, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, προσωπικότητα

B. Η ανθρώπινη αξία ως θεμέλιο του κοινωνικού Ανθρωπισμού

Γ. Νομική φύση – δεσμευτικότητα
- καταστατική και ερμηνευτική αρχή ή
και ανθρώπινο δικαίωμα;

Δ. Περιεχόμενο του άρθρου 2 παρ.1Σ. Αποδέκτες

III) Ανάλυση της σχολιαζόμενης απόφασης

A. Ως προς το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος

B. Ως προς το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου
Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ

Συμπέρασμα-περίληψη

Βιβλιογραφία

Παράρτημα (σώμα της δικαστικής απόφασης)

Εισαγωγή

Σε αυτή την εργασία θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε την έννοια της ανθρώπινης αξίας σχολιάζοντας μια δικαστική απόφαση. Αφού γίνει αναφορά των πραγματικών περιστατικών και θέσουμε το νομικό ερώτημα θα επακολουθήσει γενική ανάπτυξη της ανθρώπινης αξίας, την οποία στη συνέχεια θα εξειδικεύσουμε στη συγκεκριμένη απόφαση.

I.α) Σημασία σχολιαζόμενης απόφασης Η απόφαση που θα της απασχολήσει είναι η 40/1998 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Η σχολιαζόμενη απόφαση συνιστά σταθμό σε πολλαπλά επίπεδα μέσα στην ιστορία της ελληνικής νομολογίας. Αποτελεί σταθμό γιατί για πρώτη φορά αναγνωρίζεται στο πλαίσιο μιας απόφασης και όχι σε καθαρά θεωρητικό επίπεδο η πλήρης νομική δεσμευτικότητα της διάταξης του

άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος . Η συγκεκριμένη υπόθεση είναι σταθμός για τα ελληνικά δικαστικά χρονικά επειδή δέχεται ότι ο νομοθέτης υποχρεούται σέβεται τα ενοχικά δικαιώματα, μεταξύ των οποίων και εκείνα για τα οποία δεν έχει ακόμη ανοίξει και δεν εκκρεμεί δίκη .

Ειδικότερα, πρόκειται για αίτηση αναίρεσης της απόφασης 124/1996 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Σπάρτης, η οποία δεν έκανε δεκτή αγωγή αποζημιώσεως. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου για να κριθεί η συνταγματικότητα του άρθρου 45 παρ.1Α και 3 του ν.2172/1993.

Ι.β) Ιστορικό, νομικό ερώτημα. Στην προκειμένη περίπτωση ο αναιρεσίων άσκησε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Σπάρτης αγωγή αποζημιώσεως ισχυριζόμενος ότι οι εναγόμενοι , μεταξύ των οποίων και οι δύο αναιρεσίβλητοι σε τηλεοπτική εκπομπή του σταθμού MEGA CHANNEL της 25.4.1993 ανέφεραν εν γνώσει της αναλήθειάς της ψευδή και συκοφαντικά γεγονότα με αποτέλεσμα να προσβληθεί βάνουσα η προσωπικότητά του . Ο ενάγων ζήτησε να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να του καταβάλουν εις ολόκληρον χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ύψους 600.000.000 δραχμών . Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Σπάρτης έκρινε ότι η παραπάνω αξίωση είχε αποσβεσθεί βάσει της διάταξης του άρθρου 45 παρ.1Α και 3 του ν.2172/1993 και κήρυξε αποσβεσμένη την αξίωση και καταργημένη τη δίκη. Επομένως το ερώτημα που απασχόλησε την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου αναφέρεται στο κατά πόσο νόμοι με γνήσια αναδρομική ισχύ , νόμοι δηλαδή που ρυθμίζουν , μεταβάλλουν ή και καταργούν δικαιώματα και έννομες σχέσεις που διαμορφώθηκαν στο παρελθόν με την κήρυξη ως παραγεγραμμένων των σχετικών απαιτήσεων και κατάργηση των εκκρεμών δικών, αντίκειται στο άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος .

II. Γενική ανάλυση της ανθρώπινης αξίας

II.α)Ορολογικά: ανθρώπινη αξία, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, προσωπικότητα. Στο σημείο αυτό θα επιχειρήσουμε μία σύντομη ανάλυση της έννοιας της ανθρώπινης αξίας πριν προχωρήσουμε στο σκεπτικό της απόφασης. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος: «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Το άρθρο αυτό του ελληνικού Συντάγματος έχει ως πρότυπο τη διάταξη του άρθρου 1 παρ.1 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι χρησιμοποιεί τον όρο « ανθρώπινη αξία» αντί του όρου «ανθρώπινη αξιοπρέπεια» που αναφέρει το γερμανικό Σύνταγμα (Menschenwürde). Οι παραπάνω έννοιες έχουν διαφορετικό σημασιολογικό περιεχόμενο. Η ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους ταυτίζεται με τον άνθρωπο. Το τρισδιάστατο της ανθρώπινης φύσης (σώμα , πνεύμα, κοινωνικότητα) καθιστά και την ανθρώπινη αξία τριμερή. Επομένως, ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι το σύνολο των γενικών υλικών , πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους . Από την άλλη πλευρά, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αναφέρεται κυρίως στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης φύσης και για αυτό είναι στενότερη έννοια από αυτήν της ανθρώπινης αξίας . Ωστόσο υπάρχει και διαφορετική άποψη, κατά την οποία οι όροι «αξία» και «αξιοπρέπεια» χρησιμοποιούνται από το Σύνταγμα με την ίδια έννοια (άρθρο 7 παρ.2, 106 παρ.2 του Συντάγματος) ενώ ο όρος «αξιοπρέπεια» είναι ακριβέστερος και επιτυχέστερος, γιατί προστατεύει την αξία που ανήκει σε κάθε άνθρωπο ως τέτοιο και η οποία διακρίνει αυτόν από οποιαδήποτε άλλη ύπαρξη .

Η ανθρώπινη αξία ως έννοια είδους ταυτίζεται με την προσωπικότητα.

Προσωπικότητα είναι η ανθρώπινη αξία του συγκεκριμένου ατόμου, δηλαδή το

σύνολο των γνωρισμάτων της ανθρώπινης αξίας σε συγκεκριμένο άνθρωπο .

Π.β) Η ανθρώπινη αξία ως θεμέλιο του κοινωνικού ανθρωπισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανθρώπινη αξία αποτελεί θεμέλιο του κοινωνικού ανθρωπισμού. Ο κοινωνικός ανθρωπισμός αποσκοπεί στην προστασία της αξίας του ανθρώπου από τον συνάνθρωπο , είτε ως φορέα της δημόσιας είτε της ιδιωτικής εξουσίας. Παράλληλα, ο κοινωνικός ανθρωπισμός αποβλέπει στην ηθική ανύψωση του ανθρώπου και γενικότερα στη πνευματική του βελτίωση, η οποία επιτυγχάνεται με την εξασφάλιση των απαραίτητων υλικών προϋποθέσεων .

Π.γ) Νομική φύση. Δεσμευτικότητα. Η διάταξη του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος δεν είναι απλώς κατευθυντήρια, της υποστηρίζει ο Μάνεσης αλλά πρόκειται για νομικά πλήρως δεσμευτική διάταξη , η οποία λόγω της γενικότητάς της εφαρμόζεται επικουρικά μόνο έναντι των ειδικών διατάξεων που κατοχυρώνουν τα διάφορα ατομικά δικαιώματα.

Καταστατική και ερμηνευτική αρχή ή και ανθρώπινο δικαίωμα; Η ειδικότερη νομική φύση του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος είναι αμφίβολη. Αμφισβητείται αν η διάταξη καθιερώνει ένα ατομικό δικαίωμα ή μόνο μία βασική συνταγματική αρχή. Πάντως είναι αναμφισβήτητο ότι η ανθρώπινη αξία είναι το μητρικό δικαίωμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων , γενικότερα μητρική διάταξη του Συντάγματος και των κοινών νόμων. Επομένως, η ανθρώπινη αξία αποτελεί καταστατική αρχή της συνολικής έννομης τάξης (του δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου) και τον άμεσο ή απώτερο σκοπό κάθε νομικού κανόνα• γι' αυτό άλλωστε δεν υπόκειται σε αναθεώρηση ή αναστολή (άρθρο 110 παρ.1 και 48 του Συντάγματος). Ρύθμιση κοινού νόμου που αντίκειται στην αρχή αυτή δεν έχει θέση στο δικαιοσύστημα του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Επιπλέον, γίνεται ομόφωνα δεκτό ότι η ανθρώπινη αξία χρησιμοποιείται ως ερμηνευτική αρχή από τον εφαρμοστή του Συντάγματος, αλλά και όλου του δικαίου . Η αξία του ανθρώπου αποτελεί την υπέρτατη αξία σε μία φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτό της δε σημαίνει ότι υπερέχει τυπικά από της λοιπές συνταγματικές διατάξεις, αλλά μόνο αξιολογικά. Οποιαδήποτε σύγκρουση μεταξύ της πρέπει να αίρεται σύμφωνα με την αρχή της επικρατήσεως των ειδικών διατάξεων απέναντι της γενικής. Το αμφισβητούμενο σημείο είναι κατά πόσον η διάταξη του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος καθιερώνει ένα αυτοτελές ατομικό δικαίωμα. Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι εισάγει αυτοτελές δικαίωμα . Φορείς του είναι μόνο τα φυσικά πρόσωπα, ήδη πριν από τη γέννησή της (κυοφορούμενο), ανεξάρτητα από χρώμα ,φυλή, θρησκεία, γλώσσα. Αντίθετα ορισμένοι συγγραφείς θεωρούν ότι δεν θεσπίζεται ατομικό δικαίωμα και απλώς δέχονται ότι πρόκειται για καταστατική αρχή .

Π.δ) Περιεχόμενο του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος. Αποδέκτες. Το άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος δεν προστατεύει ρητά το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας, αλλά ανάγει το σεβασμό την προστασία της σε πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. Το κράτος υποχρεούται όχι μόνο να σέβεται αλλά και να προστατεύει έναντι άλλων την ανθρώπινη αξία. Όσον αφορά της υποχρεώσεις των ιδιωτών , αν θεωρήσουμε τη διάταξη του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος ως θεμελιώδες δικαίωμα , τότε τριτενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ.1 εδ.γ' οπότε οι ιδιώτες υποχρεούνται να σέβονται την ανθρώπινη αξία των συνανθρώπων της. Σε αντίθετη περίπτωση , η νέα διάταξη του Συντάγματος για την τριτενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν καλύπτει την ανθρώπινη αξία . Περαιτέρω, δεδομένου ότι της οι

πλευρές της ζωής του ανθρώπου προστατεύονται ως ατομικά δικαιώματα , ως εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας, το νομικά σημαντικό περιεχόμενο της διάταξης του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος προσδιορίζεται από της προσβολές που δεν καλύπτονται από καμία ειδική διάταξη (π.χ. εκούσια υποβολή υποψηφίου για θέση εργασίας στον ανιχνευτή ψεύδους).

III. Ανάλυση της σχολιαζόμενης απόφασης

Όσον αφορά στη σχολιαζόμενη απόφαση , ο Άρειος Πάγος αφού ασχολήθηκε με το παραδεκτό (νόμιμη επίδοση κλήσης και παραπομπή σε Ολομέλεια), προχώρησε στο βάσιμο. Συγκεκριμένα εξέτασε τη συνταγματικότητα της διάταξης του άρθρου 45 παρ.1Α και 3 του ν.2172/1993, σύμφωνα με την οποία : « Εφόσον δεν έχει εκδοθεί μέχρι την έναρξη της ισχύος αυτού αμετάκλητη δικαστική απόφαση ,παραγράφονται σε οποιοδήποτε στάδιο της προδικασίας ή της κύριας διαδικασίας και αν βρίσκεται η ποινική δίωξη, η οποία παύει οριστικά α)... β) ποινικά αδικήματα που τελέστηκαν δια των ραδιοτηλεοπτικών μέσων μαζικής επικοινωνίας». Παρ.3: « Αξιώσεις για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που απορρέουν από τα αδικήματα της παραγράφου 1Α αποσβένονται , οι δε σχετικές δίκες καταργούνται και ματαιώνεται αυτοδικαίως η τυχόν αναγκαστική εκτέλεση που άρχισε».

III.α)ως της το άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος.Ειδικότερα, ο Άρειος Πάγος εξετάζει κατά πόσον νόμος που καταργεί γεννημένη απαίτηση συνάδει της το άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος. Η σχολιαζόμενη δικαστική απόφαση είναι η πρώτη που αναγνωρίζει τον νομικά πλήρως δεσμευτικό χαρακτήρα της ως άνω διάταξης , αναφέροντας ότι: « δεν αποτελεί απλή διακήρυξη ,αλλά κανόνα συνταγματικού επιπέδου». Επιπλέον, δέχεται ότι στην αξία του ανθρώπου ως έννοια είδους ,περιλαμβάνεται η ανθρώπινη προσωπικότητα. Περαιτέρω, κάνει λόγο για την εριζόμενη νομική φύση της διάταξης , δηλαδή αν αποτελεί απλώς καταστατική αρχή ή εισάγει παράλληλα ατομικό δικαίωμα . Υιοθετείται η πρώτη άποψη σύμφωνα με την οποία « Ο σεβασμός (της ανθρώπινης αξίας) αναγορεύεται σε ύπατο κριτήριο της έκφρασης και δράσης των οργάνων της πολιτείας». Με τη σχολιαζόμενη απόφαση κρίθηκε ότι η πολιτειακή πράξη που μειώνει ή καταργεί την προστασία της προσωπικότητας που παρέχεται από την κοινή νομοθεσία (άρθρα 34,57,59,932 Α.Κ.) αντιβαίνει στο άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος και είναι ανίσχυρη ως αντισυνταγματική . Ωστόσο , η απόφαση αυτή εσφαλμένα παραλείπει να κάνει λόγο για την ειδικότερη συνταγματική διάταξη τη σχετική με την προστασία της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ.1Σ). Στη συνέχεια η σχολιαζόμενη απόφαση διαλαμβάνει ότι ακόμα και αν θεωρηθεί ότι το άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος κατοχυρώνει ατομικό δικαίωμα ,τα πράγματα δεν μεταβάλλονται ,δεδομένου ότι το περιεχόμενο του δικαιώματος εμποδίζει το νομοθέτη να υποβιβάσει σε συγκεκριμένη περίπτωση το υφιστάμενο επίπεδο προστασίας. Ωστόσο, επειδή με το άρθρο 45 παρ.1Α και 3 του ν.2172/1993 αναιρείται το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ,αφού θεσπίζεται η απόσβεση των συγκεκριμένων αξιώσεων των προσώπων που έχουν προσβληθεί στην ανθρώπινη αξία της από τα ΜΜΕ, η διάταξη αυτή είναι αντισυνταγματική.

III.β)ως της το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Περαιτέρω, το Ακυρωτικό εξετάζει κατά πόσο οι διατάξεις 45 παρ. 1Α του ν. 2172/1993 είναι συμβατές της το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ . Δέχεται δε ότι με τη διάταξη αυτή κατοχυρώνεται ο σεβασμός της περιουσίας του προσώπου ,το οποίο μπορεί να τη στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας.

Στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα αλλά και τα ενοχικά περιουσιακά , μεταξύ αυτών και χρηματικές απαιτήσεις. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η αδικαιολόγητη αποστέρηση των αστικών απαιτήσεων αποκατάστασης περιουσιακής ζημίας και χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης , χωρίς να συντρέχουν λόγοι δημόσιας ωφέλειας , αντίκειται στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε τη διστακτικότητα του Αρείου Πάγου να αναφέρει το άρθρο 17 του Συντάγματος. Εξάλλου ,αξίζει να τονισθεί ιδιαίτερα ότι με τη σχολιαζόμενη απόφαση μεταστρέφεται πλέον οριστικά η παλαιότερη πάγια αντίληψη του Ακυρωτικού ,που θεωρούσε τη νομοθετική κατάργηση εκκρεμών ή τελεσιδικώς διαγνωσθέντων δικαιωμάτων ως συνταγματική , αν είχε γενικό χαρακτήρα και δεν προσέβαλε το δικαίωμα της ιδιοκτησίας (άρθρο 17 του Συντάγματος) .

Συμπέρασμα-περίληψη

Συμπερασματικά, είναι αναμφισβήτητο ότι η ανθρώπινη αξία αποτελεί καταστατική και ερμηνευτική αρχή της συνολικής έννομης τάξης (του δημοσίου και του ιδιωτικού δικαίου). Αυτό το οποίο ερίζεται σε θεωρητικό αλλά και νομολογιακό επίπεδο, όπως διαφαίνεται και από τη σχολιαζόμενη απόφαση, είναι αν αποτελεί παράλληλα και ατομικό δικαίωμα. Κατά τη μάλλον κρατούσα άποψη, το άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος κατοχυρώνει ανθρώπινο δικαίωμα.

Βιβλιογραφία

- Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα Β', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα (Humanisme social et droits de l' homme), εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1998
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου ΙΙΙ, Θ' έκδοση, Αθήνα 2001
- Καρακώστας Ιωάννης, σχολιασμός της απόφασης στο ΝοΒ 1999, σελ. 754
- Μάνεσης Αριστόβουλος, Συνταγματικά δικαιώματα Α', ατομικές ελευθερίες, Θεσσαλονίκη 1982
- Μπέης Κώστας, σημείωμα στη ΔΙΚΗ 1999, σελ. 230
- Π.Σ.Α. στον Αρμενόπουλο 1999, σελ. 414
- Ράικος Αθανάσιος, Συνταγματικό δίκαιο, Θεμελιώδη δικαιώματα, 2ος τόμος, 2η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002
- Χρυσόγονος Κώστας, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1998

Παράρτημα

Αριθμός 40/1998
ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ
ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές της Α' Σύνοψης: Στέφανο Μαθία, Πρόεδρο, Αγησίλαο Μπακόπουλο, Γεώργιο Βελλή, Ευάγγελο Κρουσταλάκη, Κωνσταντίνο Παπαλάκη, Αντιπροέδρους, Εμμανουήλ Χαριτάκη, Ιωάννη Μυγιάκη, Θεόδωρο Πρασουλίδη, Γεώργιο Μπούτσικο-Εισηγητή, Ανδρέα Κατράκη, Αναστάσιο Καραγεώργη, Χαράλαμπο Γεωργακόπουλο, Γεώργιο Βρέττα, Γεώργιο Νικολόπουλο, Ηλία Βλάσση, Εμμανουήλ Δαμάσκο, Γεώργιο Κάπο, Παύλο Μεϊδάνη, Αρχοντή Ντόβα, Στυλιανό Μοσχολέα, Παναγιώτη Φιλιππόπουλο, Δημήτριο Λινό, Λουκά Λυμπερόπουλο, Λέανδρο Ρακιντζή, Αρεοπαγίτες, (κωλυομένων των λοιπών Δικαστών της σύνοψης). Συνήλθε σε δημόσια συνεδρίαση στο κατάστημά του στις 24.9.1998, με την παρουσία του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Παναγιώτη Δημόπουλου και του Γραμματέα Γεωργίου Τυλιπάκη, για να δικάσει μεταξύ:

Του καλούντος-αναιρεσείοντος: Παραστάθηκε με τους πληρεξουσίου του δικηγόρους Απόστολο Γεροντίδη και Αναστάσιο Κοκκονό.

Των καθών η κλήση-αναιρεσιβλήτων: Δεν εκπροσωπήθηκαν.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 14.4.1995 αγωγή και την από 18.10.1995 ανακοίνωση δίκης με προσεπίκληση σε παρέμβαση και αγωγή αποζημιώσεως που κατατέθηκαν στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Σπάρτης. Εκδόθηκε η απόφαση 124/1996 του ιδίου Δικαστηρίου, της οποίας την αναίρεση ζήτησε ο αναιρεσείων με την από 20.11.1997 αίτησή του. Εκδόθηκε η 867/1998 απόφαση του Α' Πολιτικού Τμήματος η οποία παρέπεμψε την υπόθεση στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου.

Μετά την πιο πάνω απόφαση και την από 14.7.1998 κλήση του καλούντος-αναιρεσείοντος φέρεται η προκείμενη υπόθεση στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου τούτου.

Κατά τη συζήτηση της υπόθεσης αυτής που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, παραστάθηκε ο καλών-αναιρεσείων όπως σημειώνεται πιο πάνω και οι πληρεξουσίοι του ανέπτυξαν και προφορικά τους σχετικούς ισχυρισμούς τους που αναφέρονται στις προτάσεις τους και ζήτησαν την παραδοχή της αίτησης αναίρεσης και την καταδίκη του αντιδίκου μέρους στη δικαστική δαπάνη.

Ο Εισαγγελέας πρότεινε την αναίρεση της προσβαλλόμενης 124/1996 απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Σπάρτης και την παραπομπή της υπόθεσης για εκδίκαση στο ίδιο δικαστήριο.

Για την πιστοποίηση των παραπάνω συντάχθηκε αυτό το πρακτικό.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

1. Από τις προσκομιζόμενες εκθέσεις επίδοσης, α) 9385/21.7.1988 του δικαστικού επιμελητή του Πρωτοδικείου Σπάρτης Χρήστου Γκουβάτσου και β) 1586β/22.7.1998 της δικαστικής επιμελήτριας του Πρωτοδικείου Αθηνών Καλομοίρας Πυτερού, προκύπτει ότι ακριβές αντίγραφο της από 14 Ιουλίου 1998 κλήσης του αναιρεσεύοντος, με την πράξη ορισμού ως δικασίμου της αναφερόμενης στην αρχή της παρούσας, και με κλήση για συζήτηση κατ' αυτή, επιδόθηκε, με επιμέλεια του αναιρεσεύοντος, νόμιμα και εμπρόθεσμα σε καθένα από τους αναιρεσιβλήτους, οι οποίοι δεν εμφανίστηκαν στο ακροατήριο κατά την εν λόγω δικάσιμο (24.9.1998), όταν εκφωνήθηκε η υπόθεση από τη σειρά του οικείου πινακίου, και πρέπει να χωρήσει η συζήτηση της υπόθεσης ωσάν να ήταν και αυτοί παρόντες.
2. Νομίμως παραπέμφθηκε, με την 867/1998 απόφαση του Α' Τμήματος, στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, σύμφωνα με το άρθρο 563 παρ. 2 εδαφ. γ' του Κ.Πολ.Δκ, και παραδεκτώς φέρεται προς συζήτηση ενώπιόν της με την προαναφερόμενη κλήση του αναιρεσεύοντος, ο πρώτος λόγος της αίτησης αναίρεσης κατά της 124/1996 απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Σπάρτης, α) λόγω άρνησης του Τμήματος αυτού να εφαρμόσει, ως αντισυνταγματική, τη διάταξη του άρθρου 45 παρ. 3 σε συνδυασμό με την παρ. 1Α του Ν. 2172/1993, που προβλέπει την απόσβεση των αστικών κυρώσεων για τις προσβολές της ανθρώπινης αξίας που έγιναν δια του τύπου και των ραδιοτηλεοπτικών μέσων και β) γιατί αφορά σε ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, αν, δηλαδή, η προαναφερόμενη διάταξη αντίκειται ή όχι στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της.
3. Με το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι: "ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας". Η διάταξη αυτή, η οποία βρίσκεται στο Τμήμα Α' του πρώτου μέρους του Συντάγματος, που φέρει τον τίτλο "Μορφή του Πολιτεύματος", δεν θεσπίζει "ατομικό δικαίωμα", αλλά χαρακτηρίζει το δημοκρατικό μας πολίτευμα ως ανθρωποκεντρικό, με θεμέλιο την αξία του ανθρώπου. Ο σεβασμός της αναγορεύεται σε ύπατο κριτήριο της έκφρασης και δράσης των οργάνων της πολιτείας. Στην αξία του ανθρώπου περιλαμβάνεται πρωτίστως η ανθρώπινη προσωπικότητα ως εσωτερικό συναίσθημα τιμής και ως κοινωνική αναγνώριση υπόληψης. Με βάση τη διάταξη αυτή του άρθρου 2, που δεν αποτελεί απλή διακήρυξη, αλλά κανόνα δικαίου συνταγματικού επιπέδου, η πολιτεία, δηλαδή όλα τα πολιτειακά όργανα, οφείλουν όχι μόνο να "σέβονται" αλλά και να "προστατεύουν" την αξία αυτή από προσβολές προερχόμενες από τρίτους. Ήταν ορισμένη πολιτειακή πράξη μειώνει ή καταργεί σε συγκεκριμένη περίπτωση την προστασία που παρέχεται από την κοινή νομοθεσία (άρθρα 34, 57, 59, 932 Α.Κ.), αίροντας έτσι στην περίπτωση αυτή την γενικώς αναγνωρισμένη διασφάλιση της προσωπικότητας έναντι προσβολών κατ' αυτής, η πράξη αυτή αντιβαίνει στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος και

είναι ανίσχυρη ως αντισυνταγματική. Τα πράγματα δεν μεταβάλλονται και αν ακόμη θεωρηθεί ότι το άρθρο 2 παρ. 1 ιδρύει ατομικό δικαίωμα, δεδομένου ότι στο ατομικό αυτό δικαίωμα περιλαμβάνεται όχι μόνο η άμυνα κατά επεμβάσεων της πολιτειακής εξουσίας, αλλά και η αξίωση κατά της πολιτείας για θετική ενέργεια προς αποτροπή προσβολών της αξίας του ανθρώπου από τρίτους, εις τρόπον ώστε το περιεχόμενο του συγκεκριμένου ατομικού δικαιώματος εμποδίζει το νομοθέτη να υποβιβάσει σε συγκεκριμένη περίπτωση το υφιστάμενο επίπεδο προστασίας. Εξάλλου, με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής σύμβασης, για την προστασία των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε (μαζί με τη Σύμβαση) με το Ν.Δ. 53/1974 και έχει, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, αυξημένη έναντι των κοινών νόμων ισχύ, ορίζεται, ότι "παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας τους. Ουδείς δύναται να στερηθεί της περιουσίας αυτού, ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει εν ισχύι νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων". Με τη διάταξη αυτή κατοχυρώνεται ο σεβασμός της περιουσίας του προσώπου, το οποίο μπορεί να τη στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας. Στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά και όλα τα δικαιώματα "περιουσιακής φύσεως" και τα κεκτημένα "οικονομικά συμφέροντα". Καλύπτονται έτσι τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα απαιτήσεις, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά. (πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου : Pressos Compania Naviera S.A. κ.ά. κατά Βελγίου, (A332): (1995) παράγρ. 28 επ., Pine Valley Development κατά Ιρλανδίας (A222) (1992) παράγρ. 51 κ.α.). Τέτοιες είναι κατά το ελληνικό δίκαιο και οι απαιτήσεις από αδικοπραξία για καταβολή αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης (άρθρα 297, 298, 299, 57, 59, 932 Α.Κ.). Με το άρθρο 45 παρ. 1Α και 3 του Ν. 2172/1993 ορίζονται τα εξής: Παράγρ. 1Α: " Εφόσον δεν έχει εκδοθεί μέχρι την έναρξη της ισχύος αυτού αμετάκλητη δικαστική απόφαση, παραγράφονται σε οποιοδήποτε στάδιο της προδικασίας ή της κύριας διαδικασίας και αν βρίσκεται η ποινική δίωξη, η οποία παύει οριστικά, α) ποινικά αδικήματα του τύπου ή που τελέστηκαν δια του τύπου, β) ποινικά αδικήματα που τελέστηκαν δια των ραδιοηλεκτρικών μέσων μαζικής επικοινωνίας και γ) ποινικά αδικήματα που προβλέπονται και τιμωρούνται από τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 16 του νόμου 1730/1987 όπως ισχύει" Παράγρ. 3: "Αξιώσεις για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που απορρέουν από τα αδικήματα της παραγράφου 1Α' αποσβένονται, οι δε σχετικές δίκες καταργούνται και ματαιώνεται αυτοδικαίως η τυχόν αναγκαστική εκτέλεση που άρχισε. Διατηρείται μόνο η αξίωση για την τελεσιδίκως επιδικασθείσα δικαστική δαπάνη και για τα έξοδα

ενεργηθεισών πράξεων αναγκαστικής εκτέλεσης". Με τις προπαρατεθείσες διατάξεις του άρθρου 45 παρ. 1Α και 3 του Ν. 2172/1993 αναιρείται η προβλεπόμενη, βάσει των άρθρων 57, 59, 932 του Α.Κ., προστασία της αξίας του ανθρώπου, αφού θεσπίζεται η απόσβεση των συγκεκριμένων αξιώσεων των προσώπων που έχουν προσβληθεί στην ανθρώπινη αξία τους, από τον τύπο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μέχρι τη δημοσίευση του νόμου αυτού. Επιπλέον, η απόσβεση των αστικών απαιτήσεων αποκατάστασης περιουσιακής ζημίας και χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, που απορρέουν από τα προαναφερόμενα αδικήματα και αποτελούν από τη γέννησή τους στοιχεία της περιουσίας των προσβληθέντων είναι ασυμβίβαστη προς τη διάταξη του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου

Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α. αφού τείνει σε αδικαιολόγητη αποστέρηση περιουσιακού στοιχείου των ως άνω προσώπων χωρίς να συντρέχουν λόγοι δημόσιας ωφέλειας. Αρα, η διάταξη του άρθρου 45 παρ. 3 του Ν.

2172/1993, όσον αφορά απαιτήσεις από αδικήματα που ενέχουν προσβολή της αξίας του ανθρώπου, είναι αντισυνταγματική, αντίκειται δε και στο άρθρο 1 του προαναφερόμενου Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α.

4. Στην προκείμενη περίπτωση ο αναιρεσείων άσκησε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Σπάρτης την από 14 Απριλίου 1995 αγωγή, με την οποία ισχυρίστηκε ότι οι εναγόμενοι, μεταξύ των οποίων και οι δύο αναιρεσίβλητοι, σε τηλεοπτική εκπομπή που μεταδόθηκε στις 25.4.1993 από τον πανελλήνιας εμβέλειας τηλεοπτικό σταθμό MEGA CHANNEL της δεύτερης αναιρεσίβλητης και στην οποία εκπομπή έλαβε μέρος ως συνεντευξιαζόμενος ο πρώτος αναιρεσίβλητος, αναφέρθηκαν εν γνώσει της αναληθείας τους, από τους λαβόντες μέρος στην εκπομπή δημοσιογράφους του σταθμού και τον ως άνω καλεσμένο τους, τα σ' αυτήν (αγωγή) περιεχόμενα ψευδή και συκοφαντικά γεγονότα, με αποτέλεσμα να προσβληθεί βάνανυσα η προσωπικότητά του. Ζήτησε δε να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να του καταβάλουν εις ολόκληρον, λόγω ηθικής βλάβης, χρηματική ικανοποίηση 600.000.000 δραχμών. Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Σπάρτης, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφασή του 124/1996, έκρινε ότι η παραπάνω αξίωση είχε αποσβεσθεί βάσει της διάταξης του άρθρου 45 παρ. 3 (σε συνδυασμό με την παρ. 1Α) του Ν. 2172/1993, και κήρυξε αποσβεσμένη την αξίωση και καταργημένη τη δίκη. . Με την κρίση του αυτή το Πρωτοδικείο παραβίασε τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 του Συντάγματος και 1 παρ. 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα δικαιώματα του ανθρώπου και πρέπει, κατ' αποδοχή ως βάσιμου του από το άρθρο 559 αριθ. 1 του Κ.Πολ.Δ. πρώτου λόγου της αίτησης, να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση. Η έρευνα της θεμελίωσης του ίδιου αναιρετικού λόγου στην παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ (προσβολή του δικαιώματος ακώλυτης πρόσβασης σε δικαστήριο) παρέλκει. Ακολούθως η υπόθεση πρέπει να παραπεμφθεί, κατά το άρθρο 580 παρ. 3 και 5 του ίδιου Κώδικα, για περαιτέρω εκδίκαση στο ίδιο δικαστήριο, διότι είναι δυνατή η σύνθεσή του από άλλους δικαστές, εκτός από εκείνους που δίκασαν προηγουμένως. Για τους λόγους αυτούς

Αναιρεί την 124/1996 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Σπάρτης

Παραπέμπει την υπόθεση για περαιτέρω εκδίκαση στο ίδιο Δικαστήριο.

Και

Καταδικάζει τους αναιρεσιβλήτους στη δικαστική δαπάνη του αναιρεσείοντος, της ενώπιον του Αρείου Πάγου διαδικασίας, την οποία ορίζει σε τετρακόσιες εξήντα χιλιάδες (460.000) δραχμές συνολικώς.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 26 Νοεμβρίου 1998 και δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 17 Δεκεμβρίου 1998.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ